

Тематична рубрика: ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ
(ЗА ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ)

УДК: 338.2:631.1

Багорка М.О.
кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри маркетингу
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

**ЕКОЛОГІЗАЦІЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ – ОСНОВНА
СКЛАДОВА КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ECOLOGIZATION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES A BASIS OF
THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

В статті досліджена сутність та основні складові концепції сталого розвитку, визначені основні пріоритетні напрями аграрних підприємств для практичної реалізації даної концепції. При цьому екологізація визнана основним напрямом діяльності аграрних підприємств при переході на модель сталого розвитку. Визначені основні складові мотиваційного механізму екологізації агровиробників. Розглянуті зовнішні і внутрішні фактори, які мають забезпечити перехід аграрних підприємств на концепцію сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, екологізація, аграрні підприємства, глобалізація економіки, мотиваційний механізм, внутрішні і зовнішні фактори.

В статье исследована сущность и основные составляющие концепции устойчивого развития, определены основные приоритетные направления аграрных предприятий для практической реализации данной концепции. При этом экологизация признана основным направлением деятельности аграрных предприятий при переходе на модель устойчивого развития. Определены основные составляющие мотивационного механизма экологизации агропроизводителей. Рассмотрены внешние и внутренние факторы, которые должны обеспечить переход аграрных предприятий на концепцию устойчивого развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, экологизация, аграрные предприятия, глобализация экономики, мотивационный механизм, внутренние и внешние факторы.

The article explores the essence and main components of the concept of sustainable development, identifies the main priority directions of agrarian enterprises for the practical implementation of this concept. At the same time,

ecologization is recognized as the main activity of agrarian enterprises in the transition to a model of sustainable development. The basic components of the motivational mechanism of ecologization of agricultural producers are determined. The external and internal factors that should ensure the transition of agrarian enterprises to the concept of sustainable development are considered.

Keywords: sustainable development, ecologization, agrarian enterprises, globalization of economy, motivational mechanism, internal and external factors.

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть спостерігається різке зростання негативного впливу економічної діяльності суспільства на якісний стан природного навколишнього середовища. При цьому це проблема як локального так і глобального рівня.

На сьогодні глобалізація економіки є багатограним та складним процесом, який обумовлений розвитком людської цивілізації і відкриває додаткові можливості та економічні вигоди для країн світу. Процесам глобальної інтеграції у світовий простір передували інформаційна революція та прискорення темпів економічної взаємодії та можливостей, що вона відкривала. Концептуально це відобразилось у понятті «глобалізація», яке згодом перетворилось на синонім тенденції світового добробуту та прогресу [1, с. 14]. В той же час цей процес має негативні наслідки, які проявляються, в першу чергу, в антропогенному впливі на довкілля. Особливо це стосується галузі аграрного виробництва, яка є найбільш чутливою до будь-якого втручання в розвиток агроєкосистеми.

Саме це викликало необхідність принципово нового бачення можливостей забезпечення еколого-економічної рівноваги – концепції сталого розвитку. Екологізація аграрного виробництва є невід'ємною частиною реалізації концепції сталого розвитку. Однак сталий розвиток аграрного виробництва можливий при відповідних діях аграрних підприємств в напрямку екологізації та інноваційного розвитку виробництва, з метою їх переходу на якісно новий рівень господарської діяльності, де перевага надається екологічно безпечному розвитку аграрного виробництва.

Саме тому проблема переходу аграрних підприємств на екологічних тип розвитку є актуальною і становить основу концепції сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розробці основних положень стратегії збалансованого (сталого) розвитку суспільства останніми десятиліттями приділялося надзвичайно багато уваги як на політичному, так і на науково-практичному рівні.

Дослідженням проблем еколого-економічної безпеки сільськогосподарського землекористування займалися В.М. Будзьяк, Д.С. Добряк, Л.М. Грановська, Ш.І. Ібатулін, Л.Є. Купінець, М.Г. Ступень, А.М. Третяк, О.І. Фурдичко, О.І. Шкуратов та інші науковці.

Питанням підвищення загального рівня сталості агропродовольчого виробництва, обґрунтування економічних важелів і методів його забезпечення присвячено дослідження О.М. Бородіної, М.Й. Маліка, П.Т. Саблука, О.В. Шубравської, Ю.О. Ярмоленка та інших.

На думку багатьох вчених сталий розвиток здатен забезпечити задоволення матеріальних і духовних потреб населення, раціональне і екологічнобезпечне господарювання при високоефективному використанні природних ресурсів, підтримання сприятливих для здоров'я людини природно-екологічних умов життєдіяльності, збереження відтворення і примноження якості довкілля та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва [2, с. 86].

Але значна частина питань, пов'язаних з переходом аграрних підприємств до концепції сталого розвитку, ще потребує подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності та основних складових концепції сталого розвитку, а також визначення основних умов переходу аграрних підприємств на модель сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Концепцію сталого розвитку можна вважати однією з найбільш важливих парадигм кінця ХХ – початку ХХІ століття, яка орієнтована на

стратегію розвитку людства, в основу якої покладений принцип sustainable development [1, с. 14].

Концепцію сталого розвитку розглядають як передумову довгострокового прогресу людства, який супроводжується збільшенням капіталу та поліпшенням екологічних умов. Як вже зазначалось, її основні принципи були задекларовані у Ріо-де-Жанейро на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в 1992 р., при участі експертів з 179 країн. Всесвітня комісія ООН з навколишнього середовища та розвитку конкретизувала поняття сталого розвитку – розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління і не ставить під загрозу можливість майбутніх поколінь задовольнити їхні власні потреби [3, с. 37].

Важливо відмітити, що загальні положення цієї концепції базуються на поєднанні економічного, екологічного і соціального компонентів (рис. 1).

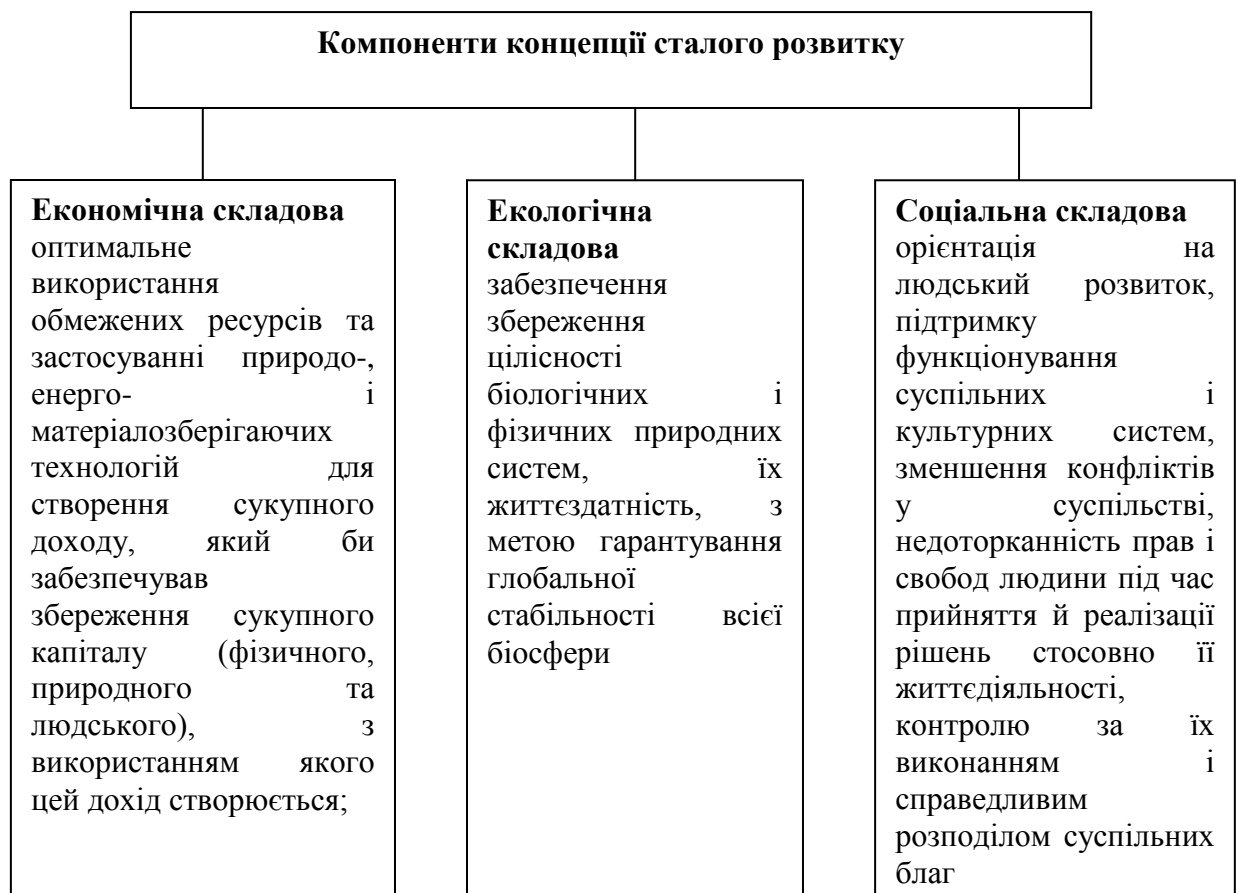

Рис. 1. Основні складові концепції сталого розвитку

Джерело: узагальнено автором на основі джерела [4, с. 186]

Сталий розвиток має забезпечуватись за рахунок зниження забруднення навколишнього природного середовища відходами сільськогосподарського виробництва, поліпшенні екологічного стану середовища, як складової якості життя і здоров'я населення; забезпеченні раціонального природокористування сучасними поколіннями і збереженні потенціалу природного середовища для життя і діяльності майбутніх поколінь; реалізації продовольчо-екологічної безпеки держави; наукомісткому і високотехнологічному розвитку сільського господарства і суміжних з ним галузей [5].

Функціонування аграрних підприємств відповідно до концепції сталого розвитку вимагає створенням принципово нових умов підприємницької діяльності, основою виступає екологізація сільськогосподарського виробництва, підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу АПК та формування екологоорієнтованої системи управління. Екологізація має здійснюватися через систему організаційних заходів, інноваційних процесів, реструктуризацію сфери виробництва і споживчого попиту, технологічну конверсію, раціоналізацію природокористування, трансформацію природоохоронної діяльності, які реалізуються як на макро-, так і на мікроекономічних рівнях.

Модель сталого розвитку аграрних підприємств передбачає дотримання оптимального балансу між трьома складовими: економічною, соціальною та екологічною. Саме тому сьогодні відбувається процес переосмислення ролі економічних та екологічних пріоритетів і очевидна перевага надається екологічно безпечному розвитку аграрного виробництва.

Екологізація є основним напрямом діяльності аграрних підприємств і базується на освоєні еколого-економічних методів господарювання, з метою забезпечення розширеного відтворення природних ресурсів за рахунок формування стійких еколого-економічних систем, збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможної екологічно безпечної продукції, створення агросистем за використання екологічних методів господарювання.

На нашу думку, для забезпечення основних принципів для забезпечення сталого розвитку аграрного сектора регіону необхідні екологізація сільськогосподарської діяльності, підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу АПК та формування екологоорієнтованої системи управління аграрним виробництвом.

Важливо звернути увагу на складові концепції сталого розвитку, які сприяють процесу екологізації аграрних підприємств (рис. 2).

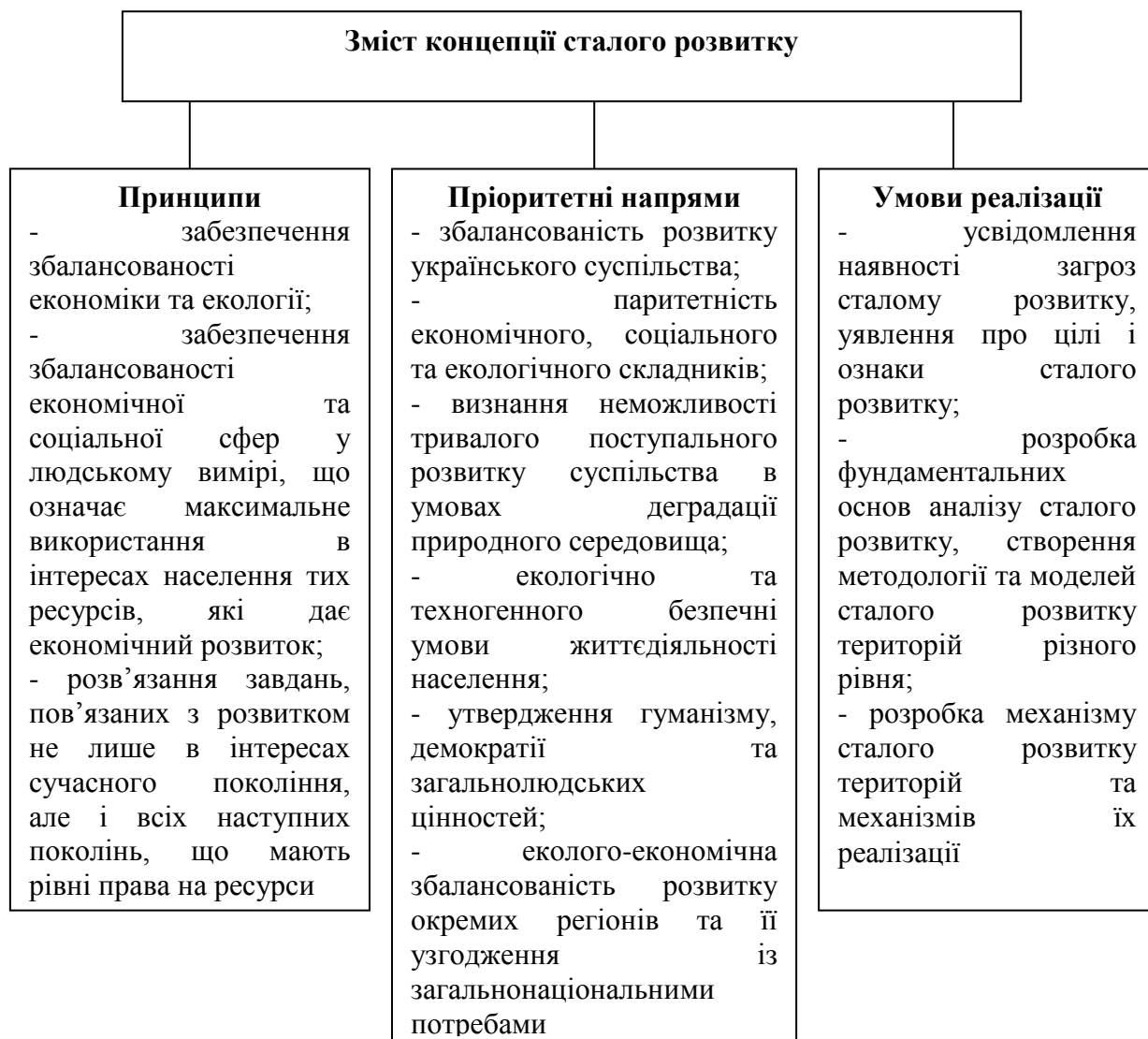

Рис. 2. Сутність концепції сталого розвитку

Джерело: узагальнено автором на основі джерел [2, с. 86]

Основними критеріями сталого розвитку є зростання обсягів виробництва безпечних продуктів харчування з метою задоволення потреб у них населення, забезпечення економічної ефективності виробництва, котра

дасть можливість стимулювати розширене відтворення.

Україна, як і більшість країн світу, підтримує концепцію сталого розвитку, що зумовлює виконання екологічно орієнтованих вимог в різних галузях (економіці, соціальному і духовному житті, політиці тощо).

Однак для переходу України на дану концепцію необхідно зробити цілий ряд якісних перетворень, які стосуються напрямів інноваційного розвитку, оновлення структури виробництва, подолання значної диференціації доходів тощо [6, с. 11]

Основні умови переходу України на модель сталого розвитку представлені на рис. 3.

Рис. 3. Основні умови переходу на модель сталого розвитку

Джерело: узагальнено автором на основі джерела [7, с. 214-215]

На сьогодні існує низка об'єктивних та суб'єктивних факторів, які негативно впливають на процес екологізації аграрних підприємств: впровадження економічних механізмів сталого розвитку землекористування, недостатнє економічне стимулювання екологічно безпечної сільськогосподарської діяльності; слабка узгодженість нормативно-правової бази на відомчому рівні; відсутність зацікавленості у суб'єктів господарювання підвищувати екологічну безпеку землекористування.

Для спрямування дій агровиробників в напрямку екологізації необхідно розробити мотиваційний механізм, основними складовими якого є інструменти мотивації інноваційного розвитку агропідприємств і економічні інструменти екологізації агровиробництва. На нашу думку, ключовим мотивом до вирішення питання екологобезпечного виробництва, що дасть змогу створити реально функціонуючий сектор виробників екологічно чистої продукції, має стати матеріальне стимулювання й зміна внутрішньої філософії ведення агробізнесу.

Практична реалізація концепції сталого розвитку в діяльності аграрних підприємств потребує визначення пріоритетів, котрі б враховували їх економічні інтереси з позицій соціальної та екологічної відповідальності. Основними пріоритетами виступають:

- формування взаємопов'язаного, комплексного, системного підходу на шляху до економічного, екологічного та соціального розвитку аграрних підприємств;

- запровадження раціонального та екологічно безпечного землекористування.

Важливо створити умови для переходу аграрної галузі на модель сталого розвитку, при оптимальному поєднанні інтересів агровиробників із суспільними в сфері аграрного виробництва.

У світовій практиці під час оцінювання сталого розвитку територій використовуються такі індикатори: якість життя (економічні, екологічні, соціально-інституційні та ступеня гармонізації) та безпека життя [8, с. 172].

Реалізація концепції сталого розвитку має відбуватися на наступних рівнях: глобальному, національному, регіональному; галузевому та на рівні суб'єктів господарювання. Серед ключових принципів та умов регіонального зростання і розвитку варто виокремити системність, наукове обґрунтування, економічність і результативність, прозорість та інформативність у формуванні регіональної політики забезпечення сталого розвитку.

Визначальну роль у переході на концепцію сталого розвитку аграрних підприємств відіграють такі зовнішні фактори як: доступність ресурсів; конкурентне середовище; розвиненість внутрішнього попиту; державна підтримка; масштаби та розвиненість ринків збуту; інституційне середовище; державна науково-технічна політика; інвестиційний клімат; цінова і податкова політика; природні умови; стан навколишнього середовища та природних ресурсів; коопераційно-інтеграційні зв'язки в агропродовольчій системі; соціальний розвиток села; зовнішньоекономічні умови. Ця група факторів є однією із найважливіших умов функціонування аграрного сектора, зокрема тому, що прямо впливає на ефективність діяльності суб'єктів господарської діяльності та регулює внутрішні чинники, стимулюючі або стримуючі їх [9, с. 238].

Вплив внутрішніх чинників більшою мірою залежить від системи менеджменту, а саме: наявності висококваліфікованих керівників, які здатні приймати оптимальні управлінські рішення, використовувати кращі світові практики, сучасні технології для модернізації і диверсифікації виробництва, ефективно використовувати ресурсний потенціал, адаптуватися до мінливих умов зовнішнього середовища. На сталий розвиток аграрного сектора також впливають і такі внутрішні фактори як розміщення, спеціалізація та концентрація сільськогосподарського виробництва; потенціал економічних та інтелектуальних ресурсів; внутрішня інфраструктура; якість і конкурентоспроможність продукції; організаційно-господарські форми підприємства; організація виробництва й управління; інвестиційно-інноваційна активність; облік і реагування на коливання попиту, пропозиції

та цін на ринку; наявність резерву потужностей, ресурсів, сільськогосподарської сировини; мотивація праці [9, с. 239].

На нашу думку, саме концепція сталого розвитку може стати одним з важелів управління в аграрній сфері. Мова йде про створення системи, що охоплює та єднає соціальні, техногенні, природні процеси, економічний розвиток та екологічну безпеку аграрного виробництва.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити наступні висновки.

Сталий розвиток аграрного виробництва є важливою складовою економіки регіону і має на меті забезпечення на тривалий термін збалансованого економічного зростання, покращання соціальних і екологічних параметрів його діяльності. Вирішення цих завдань передбачає нарощування обсягів виробництва якісної і конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, підвищення економічної ефективності виробничої діяльності, відтворення і охорону природних ресурсів, зниження екодеструктивного впливу аграрного господарювання і оздоровлення навколишнього середовища. Це може бути забезпечено шляхом екологізації діяльності аграрних підприємств, формування раціональної структури їх ресурсного потенціалу та його ефективного використання.

Сталий розвиток досягається, якщо протягом тривалого часу забезпечується в єдності та взаємодії відтворення виробничого потенціалу, людських ресурсів та природного середовища. Вирішальну роль у сталості аграрного сектора та його окремих галузей є врахування та коригування впливу зовнішніх та внутрішніх факторів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Демченко Н. Концепція сталого розвитку в дзеркалі глобалізації / Н. Демченко // Економічний аналіз. – 2012. – Випуск 11. Частина 1. – С. 14-16.

2. Квятковська Л.А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства // Л.А. Квятковська // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Випуск 1 (48). – С. 85–89.

3. Шубравська О.В. Сталий економічний розвиток: поняття і напрям досліджень / О.В. Шубравська // Економіка України. – 2005. – № 1 – С. 36–42.

4. Эндрес А. Экономика природных ресурсов / А. Эндрес, И. Квернер. – СПб.: Питер, 2004. – 256 с.

5. Стоволос Н.Б. Концептуальні засади стратегії розвитку органічного виробництва АПК [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://repo.sau.sumy.ua>

6. Попова О.Л. Сталий розвиток агросфери України: політика і механізми / О.Л. Попова // НАН України; Ін-т екон. та прогноз. НАН України. – К., 2009. – 352 с

7. Вергун А.М. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації //А.М. Вергун, І.О. Тарасенко // Вісник КНУТД. – 2014. – №2. – С. 207–2016.

8. Біла С.О. Інституційне забезпечення соціально-економічного розвитку проблемних територій (світовий досвід) / С.О. Біла // Стратегічні пріоритети. – №3(12). – 2009. – С. 172–183.

9. Мікула Н.А. Факторні впливи на сталий розвиток сільських територій прикордонних регіонів / Н.А. Мікула, С.І. Шахраюк-Онофрей // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки. – 2013. – Вип. 1. – С. 237–246.